

THE END OF NATION STATE. THE RISE OF REGIONAL ECONOMIES.
KENICHI OHMAE Josep Vicent Boira. Universitat de València

Pròleg

Kenichi Ohmae és un guru internacional. Un se'l pot imaginar d'aeroport en aeroport, volant en *first class* i generant tant punts de fidelitat de companyies aèries que en serien suficients per a pagar els viatges de quatre vides de qualsevol de nosaltres. *Financial Times*, *The Economist* i *Newsweek* sota el braç. De ciutat en ciutat, Ohmae sembla ser, com la majoria de gurus, un autèntic *homeless*. Ara a Tokyo, ara a Shangai, ara a Londres, ara a Ciutat del Cap i ara a San Francisco. Ara cal explicar el missatge davant grans empreses, ara a ESADES, ara a universitats privades i públiques, ara davant governs regionals i estatals... Hotels concertats en tots quatre punts cardinals, coneguts per tot arreu, sales VIP als aeroports internacionals, els nous escenaris de la gran autoestima dels arquitectes mundials. En el sentit real, Kenichi Ohmae sembla un *homeless* dels nostres temps.

Abans de la globalització, la figura del *homeless* només es podia entendre d'una forma negativa. Es tractava d'un home urbà, sense llar i sense ofici ni benefici, que sobrevivia espavilant-se dia a dia, amb pocs recursos materials i, això sí, una certa llibertat de moviments. Un pot imaginar-se el Kenichi Ohmae com un nou *homeless* de la globalització, benestant, però un *homeless* al cap i a la fi. Poques però bones idees, recursos ben dirigits, frases contundents, llibertat total de moviments i adaptació al context canviant...

Tos els gurus deuen ser un poc així. Un poc de tots els llocs i massa de cap. I aquesta és una característica que els va: una persona que proporciona idees, de vegades receptes, vàlides per a molts, útils per a la majoria, adequades a les finalitats de cadascú en situacions, això sí, ben diferents. Fet i fet, Ohmae pot interessar per moltes coses. Els següents paràgrafs mostren aquelles que més m'han atret.

Kenichi Ohmae defèn, en aquest i en altres llibres, la desaparició de l'estat-nació, però no és un nacionalista de cap poble sense estat. Kenichi Ohmae proposa el desbordament de les fronteres "nacionals" nascudes arran el procés d'unificació històrica del segle XIX, però no és un internacionalista idealista. Ohmae menystè la idea d'unes jerarquies estrictes dins les fronteres de cada estat-nació, però no en cerca la destrucció com una forma d'aconseguir un nou ordre mundial més just. Però, tot i això, el seu, pot ser siga el més directe i agut atac a l'existència de l'estat-nació tradicional europeu (i de retruc, en altres continents que en van beure) com a forma d'organització social, política i econòmica del futur. La seua letal càrrega prové, justament, de no fer cap anàlisi política, sinó senzillament econòmica.

Per a comprendre Ohmae pot ser pague la pena saber alguna cosa del seu origen. Va nèixer al Japó de la Segona Guerra Mundial, concretament el 1943 a Kitakyūshū (prefectura de Kukoka, al sud del país). La infantesa i joventut del petit Ohmae va discórrer al Japó postbèl·lic, al Japó de la reconstrucció industrial, però també de les bases americanes. En aquell país i en aquell temps possiblement tan sols es podia ser dues coses: un nacionalista nostàlgic de les glòries d'un Imperi reduït a cendres (atòmiques) o un home inserit en l'*american way-of-life* amb una vida i una cultura absolutament transfronterera. Amb vint i poc anys, a la dècada dels seixanta, Kenichi Ohmae va optar, com altres joves, per ser la primera generació que trencava amb el passat tradicional del país del Sol Naixent. Del quimono a l'energia nuclear estudiada al MIT americà hi ha un bon tros, i aquesta és una part de la biografia oficial d'Ohmae que es podria estendre també a tot aquell país asiàtic. Tanmateix, Kenichi, avui, no exerceix d'enginyer nuclear. El renom d'Ohmae li ve dels seus llibres, de les seues idees referides a la gestió empresarial, a l'estratègia corporativa i als negocis. Visió empresarial, estratègia, supervivència en un món global... En això, sí que es nota un cert rerafons japonès amarat de mitologia *samurai*.

Kenichi Ohmae va començar a treballar a la *Hitachi*, però aviat va posar les seues idees al servei de les grans multinacionals i de l'economia global en

l'empresa *McKinsey & Company*, arribant a ésser-ne soci majoritari. 23 anys hi va treballar. Assessorant grans empreses en el camp de la pràctica de gestió estratègica es va guanyar el sobrenom de *Mr.Strategy*. No debades, el primer llibre que va escriure fou *The Mind of the Strategist* (1982). De soci a empresari, Ohmae va fundar algunes empreses pròpies abastant camps tan diversos com la formació empresarial a distància, la informàtica de recollida de dades o el lliurament de productes de consum amb serveis en línia. Kenichi Ohmae no és cap intel·lectual, en el sentit usual de la paraula, però ha arribat a ser professor de Política Pública a la UCLA (*University of California*) i un home ben influent en determinats fòrums mundials. Assessor de governs regionals, professor visitant a universitats coreanes, australianes, japoneses i nord-americanes. Fins i tot, a principis dels anys noranta del segle passat, va fundar, amb altres, el moviment ciutadà de caire polític *Reform of Heisei*.

Tanmateix, la tasca de Kenichi Ohmae és la de crear idees dins el món globalitzat i aplicar-les a la gestió de l'empresa i de les corporacions. Però de retruc, és responsable també d'algunes bones idees que, en aquest petit racó del món, ens poden ajudar. Certament, aquest és el secret d'un guru: amb una formació específica, amb una orientació determinada, amb un tarannà evident, anar-hi més enllà, arribar a molts més i ser, si més no, atractiu per a la majoria. Majoria que, tan sols per ser-ho, ja mostra diferències evidents en els seus interessos particulars.

L'any 1995, Kenichi Ohmae va editar un llibre ben interessant per a tots aquells cridats per l'economia i els estudis de base regional. El títol n'era espectacular: "*The End of the Nation State*". Aviat el volum va despertar l'atenció també dels estudiosos de ciència política, de geografia econòmica i del processos de mundialització. I també dels afeccionats a l'assaig polític, al debat territorial. Fins i tot, diria, de polítics i activistes en general. Un *homeless* liberal i famós ens parlava d'un món *borderless*. Era, per així dir-ho, un procés bastant coherent. Des d'una posició clarament liberal, Ohmae analitzava la dissolució dels estats-nació dins la globalització i proposava desmuntar de forma contundent el paper de l'estat intervencionista en el camp de les relacions

econòmiques, atacant al temps amb gran duresa la creença que són els estats-nació els únics i més capacitats instruments de generació de riquesa i de govern del territori. Ohmae fa, al llibre, una constatació que, en alguns llocs i amb un altre sentit, el podria portar davant els jutges: Espanya, en realitat, no existeix, com tampoc (m'avance a dir) França, Itàlia, Estats Units, i molt menys la Xina o l'Índia. Aquests noms són ficcions. Ficcions econòmiques. Ficcions com la mitjana aritmètica en una sèrie de dades extremes. Ficcions com el mig pollastre que, segons el càlcul estadístic, cadascú de nosaltres ens mengem si jo en tinc un sencer al forn i tu no en tens cap al rebost. Ell ho explica de forma més interessant amb el concepte de *l'efecte zebra*: els països estan formats per eixos econòmics semblants a les franges de les zebres i les zones allargassades i de color són els autèntics protagonistes del desenvolupament econòmic que nosaltres etiquetem com "espanyol", "francès" o "alemany", per la qual cosa és absolutament artificiós parlar d'una economia "nacional" com una mitjana. Com ja vaig recordar el 2004 a la *Revista d'Economia de Catalunya* (citant precisament aquest llibre ara traduït al català de K.Ohmae), Espanya, i qualsevol dels països europeus, és en realitat com la pell d'una zebra: dividit en franges blanques i negres. Cada franja, depenent del seu color, mostra una major o menor activitat econòmica, una major o menor dotació d'infraestructures, una major o menor competitivitat... En realitat, ens podem preguntar si existeix la zebra? I la contestació és que sí, però de quin color és? És potser grisa perquè aquesta semblaria la mitjana dels seus dos colors principals, blanc i negre? Evidentment no. Podem, doncs, parlar d'Espanya. Però una radiografia real de la seua economia en el marc d'Europa i del món hauria de prendre com a element d'anàlisi les diferents situacions regionals i interregionals, les grans agrupacions de base regional que s'estenen, també, per altres estats. En podem derivar lliçons per a la política quotidiana? És clar que sí. I cadascú ho pot fer llegint aquest llibre. Una d'elles és que, amb les teories d'Ohmae, la suposada "unitat de mercat" (argument fet servir per determinades forces polítiques per a oposar-se a la federalització de processos a Espanya o, fins i tot, al poder de decisió dels governs autonòmics) no tindria

cap sentit. Unitat de mercat dins d'un mercat fragmentat? Unitat de mercat dins d'una economia diferenciada? Unitat de mercat dins d'un regles de joc disperss? Malgrat tot, i al meu entendre, cal dir també que algunes de les derivades polítiques del tema, molt evidents a mitjans dels anys noranta del segle passat, s'han afeblit amb l'esclat de la crisi econòmica de la tardor del 2008. Aquest és un tema més que discutible i que deixa obertes les portes al futur. Les tensions econòmiques nascudes en finalitzar l'any 2008 han fet, en algun sentit, malbé la brillantor de d'una globalització sense fronteres i d'un futur, net i lliure, de noves formes d'organització territorial i econòmica. El G-20 (o 22, tant se val ara) continua sent un club d'estats-nació (tot i la presència de la Comissió Europea); a Europa, Alemanya i França encara dominen la resposta a la crisi global (amb vigilància de la Gran Bretanya) i petits estats com Irlanda, amb decisions estrictament individuals, com ara l'assegurança unilateral dels dipòsits bancaris l'octubre de 2008 davant la crisi mundial de confiança, arrossegueu l'Europa al complet.

En aquest llibre Kenichi Ohmae no es limita a negar la funció tradicional dels estats-nació com a motors del progrés econòmic i de benestar. Com a bon estratega, com a bon assessor, assenyala una solució al problema de la manca del seu protagonisme. Contra els estats-nació proposa les regions (que ell anomena *region-states* per contraposició als *nation-states*) com l'estructura territorial més adient per a triomfar en el món de la globalització. Aquestes grans regions vindrien definides com unitats econòmiques relativament autònomes, és a dir, estructurades internament com un sistema de relacions, amb una població de 10 a 20 milions de persones, que es configuren com la porta d'entrada a l'economia global, amb un nivell econòmic elevat, un mercat intern atractiu i unes infraestructures de serveis notables. Com assenyala de forma textual Ohmae, "aquestes regions-estat poden o no caure dins de les fronteres de una nació determinada. Si ho fan és purament un accident de la història. Parlant de forma pràctica, és un fet que no interessa". Entre les regions estat del món, Ohmae hi destaca el nord d'Itàlia, Baden-Württemberg, Gal.les, el *continuum* entre San Diego i Tijuana, la zona compresa per Hong Kong i el sud

de la Xina, el Silicon Valey-Bay Area en California, Pusan a Corea, etc. A Europa, Ohmae esmenta, a més, la regió Rhône-Alps, amb les seues extensions cap a Itàlia, i “*the Languedoc-Roussillon region, centered on Tolouse, with its tight linkages with Catalonia*”. El lector avesat podrà reconèixer en aquesta regió i més encara si la estenem, com hauríem de fer per dades objectives de relacions econòmiques, cap al sud fins a incorporar-hi l’economia i el territori valencià, una de les peces centrals del pensament més avantguardista produït a les nostres terres sobre el futur de les economies regionals: l’eix mediterrani com a unitat econòmica, com a motor d’activitat i com a àmbit geogràfic on desenvolupar una adequada política d’infraestructures.

L’autor hi realitza també una afirmació interessant: l’autonomia regional és una gran –i àdhuc essencial- palanca per a traslladar als ciutadans i residents les avantatges de l’economia global, sempre, això sí, que aquella responga a polítiques no excloents ni sectàries. Això, assenyala, no hi sol passar: les regions estat solen ésser més inclusives que exclusives (a diferència dels estats-nació?, ens podem preguntar).

Per una part, i en això Kenichi Ohmae continua tenint raó, els governs dels estats, de forma individual i com a hereus de processos nascuts el segle XIX i XX, no poden fer front a la magnitud del daltabaix econòmic i financer amb les armes particulars derivades de la seua condició de custodis de l’estat-nació. Una de les tesis fonamentals d’Ohmae (la ineficiència de l’estat-nació com a unitat econòmica i de negoci en el context econòmic global) continua sent real. És veritat també que, en molts casos, els estats-nació han perdut més marge de maniobra (i en això Ohmae també té raó) en el tema econòmic i monetari que en cap altre (ja no hi ha control, per a desesperació d’alguns, de la política monetària a Espanya, ni devaluacions, ni cap altra mesura al marge del Banc Central Europeu). Però també és veritat que l’altra cara de la moneda, les *region-state*, no s’han constituït (encara?) en un instrument “actiu” de desenvolupament, en el contrapès real als estats-nació. És més, podem dir que la seua capacitat d’influència en el panorama global s’ha, fins i tot, reduïda, tot i que potser siga un procés conjuntural fruit de la crisi mundial iniciada a la

tardor del 2008. Allò que no han perdut és, tot siga dit, el seu protagonisme econòmic "passiu".

Ohmae ha perseverat en aquesta idea en un altre llibre posterior, *The Next Global Stage. Challenges and Opportunities in Our Borderless World* (traduït al castellà el 2005 per Granica), on no s'estava a dir que seran les *region state* la institució (atenció a la paraula) econòmica més potent del futur: enormes forces de tot tipus estan dissolent les fronteres nacionals i construint noves economies regionals, la tecnologia i altres factors per al creixement estan reemplaçant els antics mecanismes basats en la potència de les economies nacionals i, per últim, les empreses globals i el paper dels governs comença a canviar quan la seua forma territorial bàsica, l'estat-nació, ha deixat de ser el protagonista absolut de la història. I de l'economia. És més, fins i tot als cercles més alts de la burocràcia europea, els estats-nació són percebuts avui com un entrebanc al futur, com demostra un text que caldria recordar sempre, text produït per la Comissió Europea en el seu informe sobre la cohesió: "Les fronteres nacionals són amb freqüència un obstacle per al desenvolupament del territori europeu en el seu conjunt, i poden limitar el seu potencial de plena competitivitat" ("Document sobre la Cohesió 2007-2013", p.34).

La crisi iniciada a la tardor del 2008 potser capgire aquesta visió. O pot ser tan sols la frene un poc. Qui sap si, en un futur no massa llunyà, aquest moment de tensió mundial no allibere forces encara més destructores del poder dels estats-nació. Es donarà al món, de forma completa, el canvi que el 1995 Ohmae va pronosticar? S'hi produirà la transició de la sobirania nacional a la sobirania ciutadana? Quin paper, doncs, hi jugarà el concepte de "frontera"? Tornarà a complir-se l'axioma "*People came first, borders came afterwards*"? Emergiran com a conseqüència, o causa de la transició, les regions estat promeses, també com a actors d'un món global, com a motors de prosperitat i de millora de la qualitat de vida de la gent que hi viu dins una economia global? Observar la situació actual del món a la llum d'aquestes preguntes pot ser una tasca apassionant.

Text encarregat per a <http://www.idees.net/>

En un article editat al *Financial Times* el setembre de 2008, ja iniciada la gran crisi de la tardor, Ohmae continuava defensant una idea central en el seu pensament: el caràcter sistèmic o global de l'economia (i de la crisi) i la inutilitat de les accions individuals per part dels estats (dels estats-nació, és clar). La crisi, deia, és un problema sistèmic no una col·lecció de problemes individuals. El temps ha donat la raó a Ohmae en algunes coses, especialment quan parla de la dificultat amb la que els estats-nació es mouen en un món global (amb crisi o sense), però la intensitat del trasbals que s'anuncia i s'hi veu és de tal magnitud (fins i tot alguns parlen de refundació completa del capitalisme) que és difícil saber on acabarem... Tanmateix, estic segur que Kenichi Ohmae hi estarà pensant. És, en resum, la funció d'un bon guru. Pensar, avançar-se i, després, comunicar.

Josep Vicent Boira. Universitat de València